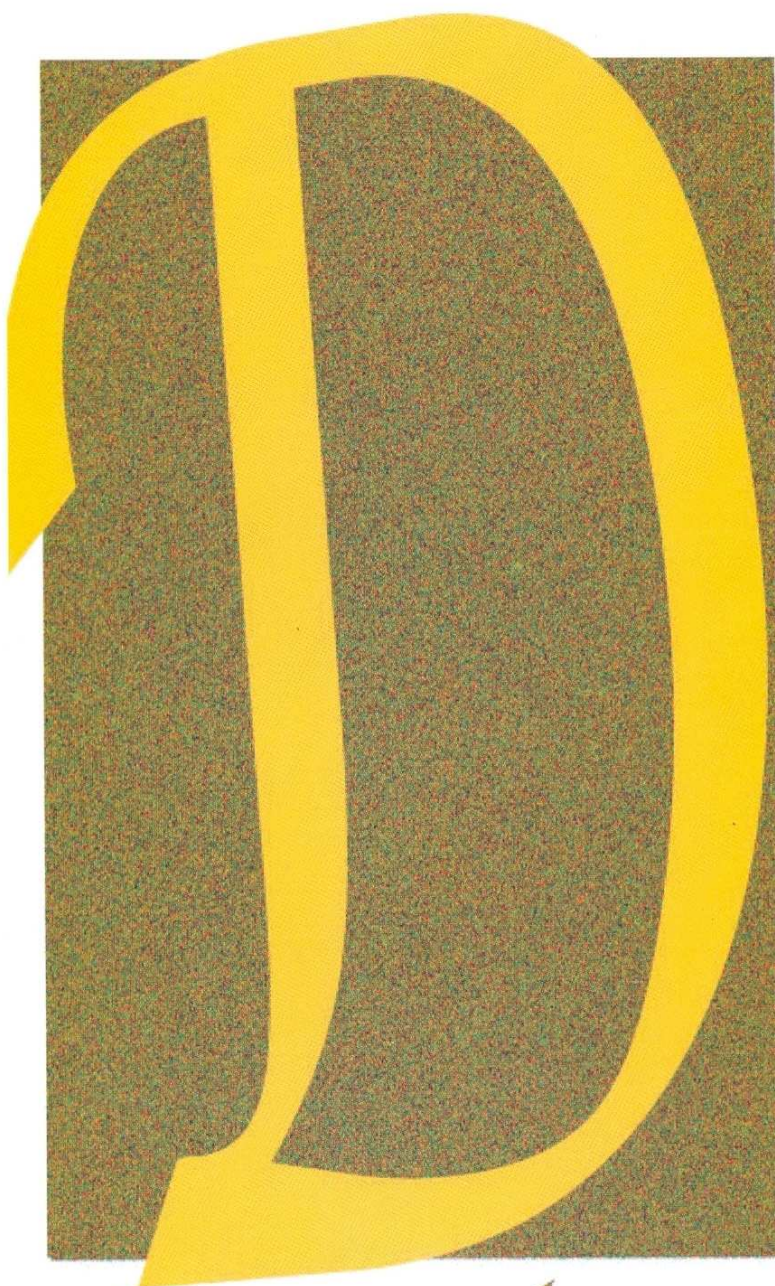

Dossier

*ESTAT ACTUAL DE LES INVESTIGACIONS
PREHISTÒRIQUES A LES COMARQUES
GIRONINES L'ANY 2004*

1

Introducció

per Joan Abad i Albert Aulines

La investigació de la prehistòria a les comarques gironines l'any 2004.

Des de mitjans dels anys noranta fins avui, la investigació, l'estudi i la divulgació de la prehistòria a les comarques gironines ha augmentat considerablement a conseqüència de tres fets bàsics. El primer és la localització i excavació de jaciments inèdits (Montlleó, Camp dels Ninots, Domeny, Pla de la Jueria, Puig Marí, Balma de la Xemeneia) i la continuïtat o represa de les excavacions en jaciments històrics (Cova 120, Arbreda, Cova dels Ermitons, La Draga). El segon és l'augment i la diversificació dels investigadors i grups de recerca que treballen en aquesta matèria (a més de les tradicionals institucions públiques actualment també cal tenir en compte la tasca realitzada, i no sempre prou valorada, per les empreses privades). El tercer és que l'interès social que genera l'arqueologia (el coneixement del passat històric) a conseqüència de la democratització, en els darrers trenta anys, de la cultura al nostre país la qual ha motivat la creació d'espais i de mitjans de protecció i de difusió pròpiament arqueològics (per exemple: parcs arqueològics, plataformes cíviques en defensa del patrimoni i/o fundacions).

Un referent per comprovar l'estat actual de la investigació de la prehistòria a les comarques gironines són les actes de les anomenades *Jornades d'Arqueologia de les comarques gironines*, les quals es celebren cada dos anys des de l'any 1990 i contenen les darreres novetats en aquesta matèria. Si tenim en compte el darrer volum publicat en aquestes *Jornades* (número 7, any 2004, celebrades a la Bisbal d'Empordà) podem afirmar que a l'any 2005 la investigació de la prehistòria a les comarques gironines es troba en un bon moment: hi ha un total de 16 comunicacions que tenen per objecte d'estudi la prehistòria, cadascuna de les quals fa referència a un jaciment diferent treballat per investigadors i grups de recerca de procedències i condicions diverses. El més

destacat, però, és l'augment de treballs referents al paleolític: amb un total de 7 comunicacions és la vegada que més s'ha escrit sobre aquest període en unes actes de les *Jornades d'Arqueologia de les comarques gironines*. Per tant, aquestes *Jornades* posen de manifest que la investigació del paleolític a les comarques gironines es troba en un moment òptim molt similar al que hi va haver a la dècada dels setanta principis dels vuitanta del segle passat.

Aquesta situació actual del paleolític a les comarques gironines es pot relacionar amb la que té lloc a d'altres zones del país. En els darrers anys s'estan produint importants novetats en l'estudi de les evidències de la presència humana durant el plistocè a Catalunya i, en especial, al plistocè superior: als tradicionals jaciments de l'Abric Romaní, l'Arbreda, la Cova del Parco o la Cova 120 s'hi ha d'afegir la localització i/o primeres excavacions sistemàtiques de nous jaciments: el Molí del Salt, diferents jaciments dels cingles del Capelló (Bauma dels Pixons, la Cova d'en Manel), la Cativera, Montlleó, la Cova del Rinoceront, el Camp dels Ninots o la Balma de la Xemeneia, entre d'altres.

En conjunt, és la primera vegada en molt de temps (des dels anys setanta) que diferents persones, col·lectius, institucions científiques i entitats varies estan duent a terme paral·lelament en el temps investigacions arqueològiques en jaciments paleolítics localitzats arreu del país i no només en una o dues àrees concretes: la zona del Reclau Viver de Serinyà, la comarca de la Noguera, el Pirineu Central, les conques del Francolí i el Gaià, la cinglera del Capelló, el massís del Garraf, l'Alta Garrotxa, la depressió de la Selva i/o els cingles de Sant Roc d'Amer.

El dossier "Estat actual de les investigacions prehistòriques a les comarques gironines l'any 2004"

El novembre de 2003, l'Associació Arqueològica de Girona va proposar i va demanar la col·laboració a diferents investigadors i grups de recerca que

actualment estan treballant en el camp de la prehistòria a les comarques gironines per tal d'elaborar un treball de conjunt que reflectís, tal com hem comentat en l'apartat anterior, el bon moment de les investigacions prehistòriques a les nostres comarques.

L'objectiu d'aquesta proposta era oferir, a partir d'alguns dels principals jaciments arqueològics que són excavats any rere any, una visió de síntesi i integral de l'estat actual de la prehistòria a les comarques gironines que contemplés diferents punts de vista: científics, socials, patrimonials, jurídics i professionals.

El mitjans de novembre de 2003, l'Associació va concretar i va formular aquesta iniciativa i la va transmetre a diferents investigadors. L'estructura i l'ordre temàtic de la proposta era el següent: la primera part

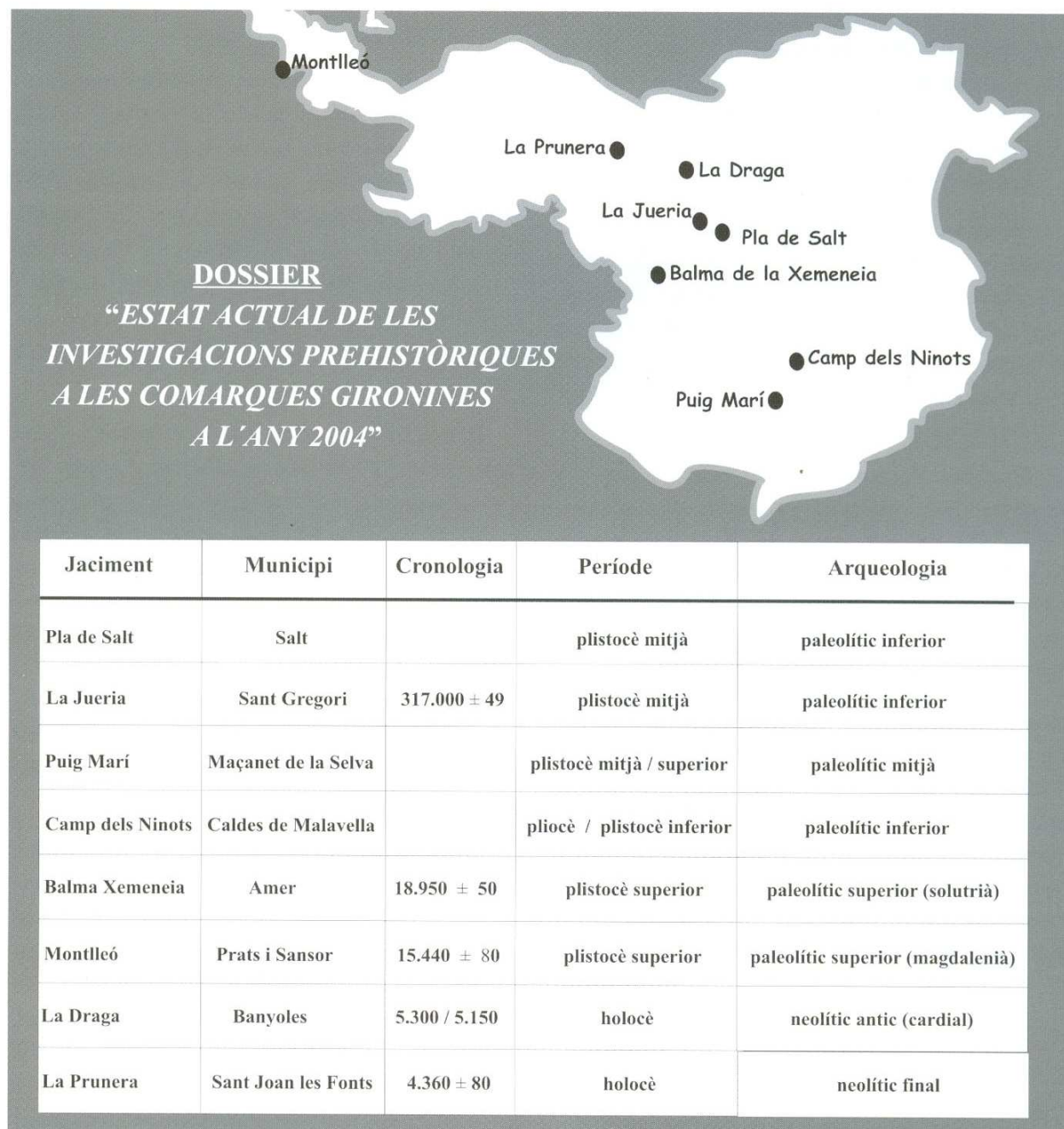

Figura 1. Situació geogràfica dels vuit jaciments prehistòrics que formen part del dossier monogràfic "Estat actual de les investigacions prehistòriques a les comarques gironines".

estaria dedicada al plistocè mitjà i prendria com a referència els jaciments del Pla de la Jueria (Bruno Gómez i Robert Sala), el Puig Marí (Joan Garcia i Kenneth Martínez) i el Camp dels Ninots (Gerard Campeny i Bruno Gómez); la segona, al plistocè superior amb els jaciments de l'Arbreda (Narcís Soler, Joaquim Soler i Julià Maroto), la Cova 120 (Xavier Tarrades), la Cova dels Ermitons (Julià Maroto i Raquel Pujades), la Balma de la Xemeneia (Joan Abad i Albert Aulines) i Montlleó (Oriol Mercadal); i, la tercera, a l'holocè amb els jaciments de la Bauma del Serrat del Pont (Gabriel Alcalde i Maria Saña), la Draga (Josep Tarrús, Àngel Bosch i Júlia Chinchilla), la Prunera (Maria Saña i Gabriel Alcalde) i un catàleg de jaciments prehistòrics gironins (Pere Canton). (veure les pàgines 173-175 del Quadern de treball número 12).

La redacció final d'aquesta treball conjunt, amb l'absència d'alguns articles per motius d'ordre divers que han modificat l'inicial estructura temàtica esmentada, es presenta en les pàgines següents com un tema monogràfic titulat "*Estat actual de les investigacions prehistòriques a les comarques gironines l'any 2004*" i format per 8 articles (**figura 1**):

El primer és obra de Pere Canton i exposa les evidències humanes més antigues localitzades fins avui al Pla de Salt: es tracta d'instruments lítics atribuïbles al paleolític inferior que han estat localitzats pel mateix Canton els darrers tres anys i que complementen la visió del fenomen paleolític entorn la vall mitjana del riu Ter.

El segon article, de Bruno Gómez, Àngel Carrancho, Sergio García, Daniel Garrido, David Riba i Robert Sala, descriu l'excavació d'urgència duta a terme per aquests investigadors de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona al jaciment del paleolític inferior del Pla de la Jueria (Sant Gregori): context estratigràfic, anàlisi de la indústria lítica i la seva relació amb jaciments similars localitzats al tram mitjà del riu Ter.

El tercer, de Joan Garcia, Kenneth Martínez i Amèlia Bargalló, és un estudi de la indústria lítica del jaciment Puig Marí (Maçanet de la Selva), atribuït al paleolític mitjà, que es caracteritza per la utilització, per part dels homínids, del basalt com a matèria primera

per a la fabricació d'instruments (talla levallois i discoide), un fet poc freqüent tant a la península Ibèrica com a la resta d'Europa.

El quart, de Gerard Campeny, Sergio Catalán, David Riba, Bruno Gómez i Robert Sala, descriu i il·lustra les espectaculars troballes obtingudes durant les campanyes d'excavacions de 2003 i 2004 al jaciment del Camp dels Ninots (Caldes de Malavella): context geomorfològic, evidències arqueopaleontològiques, aproximació cronològica i difusió i implicació social entorn del jaciment.

El cinquè, de Joan Abad i Albert Aulines, és un treball sobre el jaciment de la Balma de la Xemeneia (Amer), datat en 18.950 ± 50 anys BP, que exposa la relació entre patrimoni, ciència i societat per poder desenvolupar un projecte a llarg termini en aquest jaciment i al seu entorn natural, per una banda, i, de l'altra, les dificultats d'ordre administratiu, jurídic i patrimonial que han impedit dur a terme les excavacions arqueològiques previstes pels anys 2004 i 2005.

El sisè, de Javier Mangado, Oriol Mercadal, Josep Maria Fullola, Xavier Esteve, Mathieu Langlais, M^o Mercè Bregada, Jordi Nadal, Alicia Estrada i Jordi Grimaó, és un article de síntesi (estratigrafia, indústria lítica, fauna, distribució espacial i/o estructures antròpiques), del jaciment de Montlleó (Prats i Sansor), datat en 14.500 anys BP i singular pel fet que es localitza a l'aire lliure -gens habitual en els jaciments paleolítics de Catalunya- i perquè és el més antic descobert a la Cerdanya -endarrerit en més de 10.000 anys l'últim assentament que es coneixia fins aquest moment.

El setè article està escrit per Àngel Bosch, Júlia Chinchilla, Antoni Palomo i Josep Tarrús i exposa les darreres novetats de l'excavació del jaciment neolític de La Draga (Banyoles): sectors excavats i topografia, anàlisis palinològiques i antracològiques i cultura material (ceràmica, indústria lítica, ossa i polida, objectes d'ornamentació, objectes de fusta, objectes vegetals i restes de cabanes de fusta).

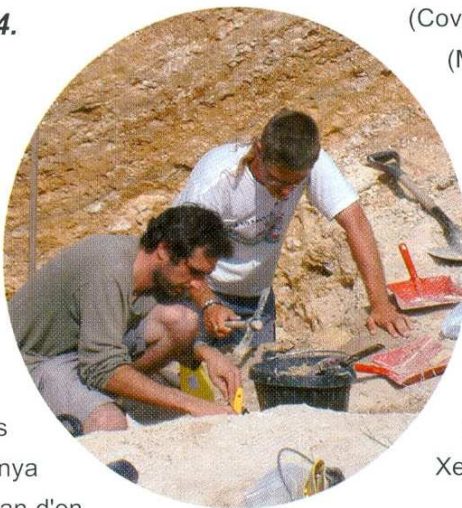
Finalment, el vuitè article, redactat per Ferran Borrell, Susanna Casellas, Mònica Oliva, Maria Saña i

Oriol Vicente, descriu els treballs arqueològics duts a terme entre els anys 1999 i 2002 als jaciments de la Prunera (Sant Joan les Fonts), els quals han permès documentar la presència d'un jaciment prehistòric de grans dimensions (37.500 m²) cronològicament atribuït als moments finals del neolític (4360 +/- 80 BP).

En definitiva, tot i les dificultats (d'ordre econòmic, professional, patrimonial i/o administratiu) que encara avui han de fer front els arqueòlegs/gues que pretenen investigar la prehistòria de les comarques gironines, aquest Dossier és una mostra més de la riquesa potencial dels jaciments prehistòrics gironins, de les múltiples maneres de concebre i de desenvolupar l'arqueologia prehistòrica i, finalment, de la ferma voluntat dels investigadors/es per poder continuar treballant, més enllà dels inconvenients esmentats més amunt, en els jaciments on excaven.

La investigació del paleolític a Catalunya fins l'any 2004.

L'interès per l'estudi del paleolític a Catalunya es remunta a finals del segle XIX en el context que es viu al país pel coneixement del passat històric. Els treballs pioners són obra de Pere Alsius i signifiquen la troballa de les primeres evidències humanes de Catalunya pertanyents al plistocè: la Bora Gran d'en Carreras de Serinyà (1871) i la mandíbula de Banyoles (Canal i Carbonell, 1989). Des de principis del segle XX fins a la guerra d'Espanya (1936), la investigació paleolítica es desenvolupa a l'entorn de l'Institut d'Estudis Catalans, el qual informa de les troballes (abric Romaní, Cau de les Goges, Cau del Duc de Torroella de Montgrí, el Filador, Sant Gregori, Reclau Viver) desenvolupades per una sèrie d'estudiosos de diferents parts del país (Amador Romaní, Manuel Cazorro, Lluís Maria Vidal, Maties Pallarès, Lluís Pericot, Salvador Vilaseca o Josep

Corominas).

Fins a la mort del dictador hi ha poques novetats i la tasca es desenvolupa per aficionats que col·laboren amb professionals de dins i fora del país (Fullola, 1992). Amb l'aparició de l'anomenada "generació del 75" (Fullola, 2004:19) s'aniran consolidant quatre centres d'investigació: un a Girona (jaciments de Serinyà, Universitat de Girona), dos a Barcelona (jaciment del Parco, Universitat de Barcelona i el C.S.I.C./Universitat Autònoma de Barcelona) i un a Tarragona (jaciments del Capelló, Universitat de Tarragona). A finals dels vuitanta i bona part dels noranta, l'arqueologia del plistocè a Catalunya viu un període crític (Carbonell *et al.*, 1992; Estévez i Vila, 1999).

A principis del segle XXI, les àrees de Catalunya on s'està investigant amb certa continuïtat el fenomen paleolític són: la zona del Reclau Viver de Serinyà (Arbreda i Mollet), la comarca de Noguera (Cova del Parco), el Pirineu Central (Montlleó), les conques del Francolí i el Gaià (Molí del Salt, la Cativera), la cinglera del Capelló (Abric Romaní i cova d'en Manel), el massís del Garraf (Cova del Rinoceront), l'Alta Garrotxa (Cova dels Ermitons i Cova 120), la depressió de La Selva (Camp dels Ninots) i els cingles de Sant Roc d'Amer (Balma de la Xemeneia).

A principis del 2005 es disposa de tres bons treballs de síntesi per a l'estudi del paleolític a Catalunya: *la Catalunya Paleolítica* de Josep Canal i Eudald Carbonell (1989), el dossier "*El Paleolític als Països Catalans*" publicat per la revista Fonaments (Fullola coord, 2004) i l'article "*El paleolític i l'epipaleolític al vessant meridional dels Pirineus catalans. Vint anys de recerca a la franja pirinenca sud; interrelacions amb les àrees circumdants*" presentat al X Col·loqui Internacional de Puigcerdà (Fullola *et al.*, 1995).

Bibliografia

- Agustí, B., Alcalde, G., Güell, A., Juan-Muns, N., Rueda, J.M., Terradas, X. (1991); La cova 120: parada de caçadors-recol·lectors del paleolític mitjà. *Cypselà*, núm. IX. Girona: Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona.
- Abad, J. i Aulines, A. (2003); Continuïtat i represa de la investigació i difusió del paleolític a les comarques gironines. *Quadern de treball*, núm. 11. Girona: Associació Arqueològica de Girona. Pàg. 14-83.
- Abad, J., Aulines, A. i Canal, J. (2004); Evidències antigues d'ocupació humana al Pla de l'Estany. *Revista de Girona*, núm. 222 (gener-febrer). Girona: Diputació de Girona. Pàgs. 54-61.
- Abad, J., Aulines, A., Campeny, G., Matarrodona, M., Saladié, P., Sala, R. i Vallverdú, J. (2005); La Balma de la Xemeneia (cingles de Sant Roc d'Amer): evidències d'ocupacions humanes de fa 19.000 anys BP en abríc a la comarca de la Selva. *Quaderns de La Selva*. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Comarcals de la Selva. Pàgs 39-67.
- Alcalde, G.; Borell, F.; Casellas, S.; Clop, X.; Faura, J. M.; Molist, M.; Oliva, M.; Saña, M.; Vicente, O. (2002); Intervencions arqueològiques al jaciment de la Prunera (Sant Joan les Fonts, La Garrotxa) durant els anys 2000 i 2001. *Sisenes jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*. Sant Joan les Fonts: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs. 37-43
- Aulines, A.; Allue, E.; Alonso, C.; Bosch, J.; Bargalló, A.; Carbajales, M.; Campeny, G.; Gabucio, J.; Garcia, M.; Garcia, J.; Martínez, I.; Martínez, K.; Matarrodona, M.; Sala, R.; Saladié, P.; Sánchez, P.; Rodríguez, N.; Vallverdú, P. i Weisman, M. (2004); II Campaña d'excavacions (setembre de 2003) al jaciment del plistocè superior de la Balma de la Xemeneia (Amer, La Selva). *VII Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs.23-33
- Baulenas, A., Maqueda, N., Pacheco, R., Soler, J., Soler, N. i Maroto, J. (2004); Les excavacions dels anys 2002 i 2003 a la cova de Mollet (Serinyà, Pla de l'Estany). *VII Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs. 35-38.
- Bosch, A., Chinchilla, J., Nieto, X., Palomo, T. i Tarrus, J. (2004); Les campanyes dels anys 2002-2003 al poblat lacustre del neolític antic de la Draga (Banyoles, Pla de l'Estany). *VII Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs.61-69
- Campeny, G.; Gómez, B.; García, S.; Riba, D.; Sala, R. (2004); Una aproximació al jaciment arqueopaleontològic inèdit del camp dels ninots (Caldes de Malavella, Girona). *VII Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs.49-52.

- Canal, J. i Soler, N. (1976); *El paleolític a les comarques gironines*. Girona: Servei d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Associació Arqueològica de Girona i Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles.
- Canal, J. i Carbonell, E. (1989); *Catalunya paleolítica*. Girona: Diputació de Girona.
- Canton, P. (2005); *L'aigua i els primers humans al Pla de Salt*. Salt: Ajuntament de Salt i Museu de l'Aigua.
- Carbonell, E., Sala, R. i Rodríguez, X. P. (1992); Estatde la recerca del plistocè mitjà a Catalunya. Qüestions científiques i administratives. *Quadern de treball*, núm. 7. Girona: Associació Arqueològica de Girona Pàg. 6-13.
- Carbonell, E. i Canal, J. (2002); El paleolític inferior a les comarques gironines: el començament. Història del Gironès dins *Història de les comarques gironines*. Vol. III. Girona: Diputació de Girona. Pàgs. 48-50.
- Carbonell, E. i Bermúdez de Castro, J. M. (2004); *Atapuerca, perduts al turó. La història humana científica de l'equip d'investigació*. Barcelona: Columna Edicions.
- Fullola, J. M. (coord.) (2004); El paleolític als Països Catalans. *Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans*, núm. 10/11. Catarroja-Barcelona-Palma: Editorial Afers.
- Fullola, J. M., Garcia-Argüelles, P., Serrat, D. i Bergadà, M. M. (1995); El paleolític i l'epipaleolític al vessant meridional dels Pirineus catalans. Vint anys de recerca a la franja pirinenca sud; interrelacions amb les àrees circumdants. *X Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Cultures i Medi de la prehistòria a l'edat mitjana. 20 anys de d'arqueologia pirinenca*. Homenatge al professor Jean Guilaïne. Puigcerdà: Patronat Francesc Eiximenis i Ajuntament de Puigcerdà. Pàgs.159-176.
- Fullola, J. M. (2004); Presentació. Introducció a l'estudi del paleolític als Països Catalans. *Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans*, 10/11. Catarroja-Barcelona-Palma: Editorial Afers. Pàgs. 17-21
- Fullola, J. M. i Soler, N. (2004); El paleolític superior a Catalunya. *Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans*, núm. 10/11. Catarroja-Barcelona-Palma: Editorial Afers. Pàgs. 97-132.
- Fullola, J. M. i Nadal, J. (2005); *Introducción a la prehistoria. La evolución de la cultura humana*. Barcelona: Editorial UOC.
- Daura, J. i Sanz, M. (2004); La Cova del Rinoceront. *Full d'informació de la Societat Catalana d'Arqueologia*. núm. 214 (maig). Barcelona: Societat Catalana d'Arqueologia.

- Estévez, J. i Vila, A. (1999); *Piedra a Piedra*. Historia de la construcción del paleolítico en la península Ibérica. Oxford: BAR International Series.
- García, J., i Martínez, K. (2003); *Hominids a la Selva. L'evolució biològica i cultural dels primers humans de les comarques de Girona*. Maçanet de la Selva: Taller d'Història de Maçanet de la Selva i Estudis Selvatans, número 8.
- Gamble (2001); *Las sociedades paleolíticas de Europa*. Barcelona: Ariel Prehistoria.
- Gamble (2002); *Arqueología Básica*. Barcelona: Ariel Prehistoria.
- Gómez, B.; Carrancho, A.; García, S.; Garrido, D.; González, J.; Muelas, B.; Riba, D.; Rosillo, R.; Sala, R. (2004); Resultats de les excavacions arqueològiques de la Jueria (Sant Gregori, Girona). *VII Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs.15-23.
- Manguado, X., Mercadal, O. i Fullola, J. M^a. (2002); Montlleó. Un jaciment magdelenià a la Cerdanya. *Full d'informació de la Societat Catalana d'Arqueologia*. núm. 197 (novembre). Barcelona: Societat Catalana d'Arqueologia.
- Rodríguez, X.P.; Vaquero, M.; Sala, R.; García, J.; Maroto, J.; Ortega, D.; Lozano, M. (2004); El paleolític inferior i mitjà a Catalunya. *Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans*, núm, 10/11. Catarroja-Barcelona-Palma: Editorial Afers. Pàgs. 23-66.
- Romero, L.; Tarrés, A.; Belmonte, S.; Díaz, M.A.; Ortega, D. i Maroto, J.(2004); Les campanyes d'excavació a la cova dels Ermitons (Sales de Llierca) dels anys 2000 a 2003. *VII Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs.43-46.
- Soler, N. i Soler, J. (2004); Campanyes d'excavacions de 2002 i 2003 a la cova de l'Arbreda (Serinyà, Pla de l'Estany). *VII Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs.23-37.
- Terradas, X. (2004); Les ocupacions paleolítiques a la Cova 120: resultats preliminars de la intervenció de l'any 2003. *VII Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya. Pàgs. 53-56